

Partnerek párbeszéde

Beszámoló a Dialogue of East European Partners című konferenciáról (1995. november 6-8, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár)

Kovács (D.) Katalin – Vályi Gábor –
Fogarassy Miklós

A konferencia előzményei.

A magyarországi konferencia ötlete 1992-ben, Baltimore-ban (Egyesült Államok, Maryland), a *Dialogue of Partners* címmel tartott nagyszabású nemzetközi konferencián, a magyar küldöttek javaslatára fogant.

Az UNESCO égisze alatt, az Amerikai Tájékoztatási Hivatal (USIA), valamint számos más non-profit szervezet támogatásával rendezett baltimore-i konferencián az amerikai ajándékkönyv-akciók szervezői és szponzorai – nem számítva köztük néhány olyan, valóban professzionális ajándékkönyvet közvetítő szervezetet, mint a Sabre Foundation, az International Book Bank és a Soros Alapítvány – itt találkoztak először a világ minden részéről meghívott partnerszervezetekkel, amelyek hazájukban a könyvszállítványok szétosztását végzik.

A Dialogue of Partners konferencia megszabta azokat az alapelveket, amelyek mentén az ajándékkönyv-programok megfelelő színvonalon, a részesedők számára a lehető leghatékonyabban működtethetők. Ez azért volt fontos, mert – miként a konferencián kiderült – az amerikai aján-

dékozó szervezetek zöme most szembesült először a kedvezményezettek igényeivel. Minthogy az ajándékkönyvek küldését egyfajta segélyprogramnak tekintették, kényelmes volt azt hinni, hogy mindegy, mit küldenek, mert mindenre egyformán szükség van. Ezt a téveszmét alátámasztotta, hogy a részesedő országok számottevő része az ún. harmadik világhoz tartozik, s némely államban, illetve térségben rendkívül súlyos társadalmi-gazdasági problémák nehezítik a segélyek eljuttatását és megfelelő szétosztását – teljesen hiányzik vagy nagyon elmaradott az infrastruktúra, háború, polgárháború dúl, óriási a szegénység, nagy arányú az írástudatlanság stb.

A baltimore-i konferencia küldetését a Dialogue of Partners záródokumentumának legfontosabb ajánlása úgy határozta meg, hogy a könyvadományozásnak a jövőben elsősorban a részesedők igényeit, tényleges szükségleteit kell figyelembe vennie. Jóllehet a baltimore-i rendezvény a rendkívül eltérő adottságú országok helyzetének és sajátos problémáinak megismerése révén sok hasznos tapasztalatot nyújtott, felmerült az az igény, hogy a Magyarországhoz földrajzi közelségen túl sok más szempontból is közelebb lévő országok gyakorlatát is jó lenne jobban megismerni. A kelet- és közép-európai partnerszervezetek találkozáshoz további indítást adott, hogy a magyar Sabre Alapítvány elvállalta egy rendkívül nagy értékű tudományos könyvszállítvány szétosztását. A csaknem 90 000, az Elsevier kiadónál megjelent kötetet 1994-ben osztottuk szét a magyarországi egyetemi és nagy szakkönyvtárak, valamint a cseh, a lengyel, a szlovák, a bolgár és az ukrán partnerszervezetek igényei alapján. (A kedvezményezett országokat az amerikai szervezetek választották ki.)

A Dialogue of East European Partners (a továbbiakban DEEP) konferencia eseményei

---

A rendezvényt közösen szervezte a magyar és az amerikai Sabre alapítvány (*Sabre-Hungary Alapítvány, Budapest, illetve Sabre Foundation, Inc., Cambridge, Massachusetts*). Az amerikai vendégeken kívül a meghívott külföldiek a Sabre Foundation legfontosabb európai partnerszervezeteinek vezetői voltak. E szervezetek a következők: * English Cultural Center, Breszt, Belarusz; * Center for the Study of Democracy, Szófia, Bul-

gária; * Center for Democracy and Free Enterprise, Prága, Csehország; * Sabre-Zagreb, Zágráb, Horvátország; * Free Enterprise Transition Center, Akademia Ekonomiezna, Krakó, Lengyelország; * Slovak Academic Information Agency - Service Center for the Third Sector, Pozsony, Szlovákia; * Sabre-Svitlo, Lvov, Ukrajna.

A konferencián jelen voltak még a Peace Corps (az amerikai békehadtest) képviselői is. A napirenden az ajándékkönyvek elosztásával foglalkozó szervezetek bemutatkozásán kívül előre megadott témakörök megvitatása szerepelt. Ezek a következők voltak: a könyvek kiválasztása, a szállítmányok érkeztetése, raktározása, az elosztás alapelvei, a könyvek szétosztása, a programok értékelése, a szükséges pénzügyi források megszerzése, közönségkapcsolatok (PR).

A konferenciáról a Mellon Foundation anyagi támogatásával angol nyelven összefoglaló kiadvány jelent meg, amely az OSZK-KMK szakkönyvtárban az érdeklődők rendelkezésére áll. A teljesség igénye nélkül az alábbiakban röviden összefoglaljuk az üléseken elhangzott érdekesebb felszólalásokat, megállapításokat:

Bár a könyvajándékozási programban részesedő szervezetek célkitűzése és tevékenysége számos közös vonást mutat, indulásuk, szervezeti hovatartozásuk, munkamódszereik mégis nagymértékben eltérőek. A legszélsőségesebb példa, a Belarusz Angol Kulturális Központ Bresztben, amely úgy indult, hogy *Theodorus Ruys professzor* és felesége, a Chicagóban született, de Bresztből származó Olga asszony, rokonlátogatásra utaztak Fehéroroszországba, ahol hallották, hogy sokan szeretnének angolul tanulni, de ehhez megfelelő könyveket nem lehet ott kapni. Hazatérésük után összecsomagoltak néhány doboznyi könyvet és postán elküldték egy breszti angoltanár címére. A küldemény másfél év múlva meg is érkezett, és a professzor hivatali szobája kulcsra zárt szekrényének polcaira került. Ruysék akkor elhatározták, hogy összecsomagolják saját könyvtárukat, ezt hajón elvitték Rotterdamba, vettek egy kis teherautót, és 1992-ben megérkeztek Bresztbe. Egyenesen a város házára mentek, és felajánlották, hogy egy angol nyelvű nyilvános könyvtárat nyitnak. Sok bürokratikus huzavona után összeismerkedtek a képviselőtestület egy újonnan választott tagjával, aki történetesen a műszaki egyetemen volt tanár, és hajlandó volt felkarolni kezdeményezésüket. Így 1993. január 22-én a városi vezetéssel „közös

vállalkozásban” megnyílt Bresztben az első belarusz angol kulturális központ 20 000 kötetes könyvtárral, olvasó- és előadóteremmel. A siker híre hamar elterjedt az országban, és három év alatt, külföldi követségek és alapítványok segítségével, más városokban még négy fiók-központ működését indították el. A szervezés nem ment könnyen és több más országhoz hasonlóan, itt is gyanakvást kellett leküzdeniük és túl kellett jutniok mindenféle bürokratikus és pénzügyi akadályon.

Az elosztó szervezetek más országokban is többé-kevésbé függetlenek; akadémiai intézetekhez, kül- és belföldi alapítványokhoz, egyetemekhez, kapcsolódnak; nemzeti könyvtári keretben csak a magyar Sabre Alapítvány működik.

Mindenütt gondot okoz a helyben jelentkező tárolási, feldolgozási, szállítási költségek előteremtése és e munkához szükséges munkaerő biztosítása. A helyi pénzügyi ráfordítás általában sehol sem lépi túl kötetenként az 1 dollár mértéket. Több helyen vesznek igénybe társadalmi munkára kész, önként jelentkező diákokat, állami és/vagy intézményi szponzorokat. Az is előfordul, hogy a részesedők a - kapott könyvek értékéhez képest elenyésző – helyi költségek megtérítését vállalni tudják.

A részesedők zömét általában alsó-, közép- és felsőfokú oktatási intézmények, kutatóintézetek, oktatók és diákok teszik ki. A kezdeti időszak gyakorlatával szemben, az adományozók előzetesen megküldik a felajánlott művek jegyzékét a rendelkezésre álló példányszám megjelölésével; ezeket a helyi fogadó intézmények igénybejelentő lapokkal küldik el a részesedőknek. Így sikerült elérni, hogy ma már nem érkeznek felesleges, vagy profilidegen könyvek. Több külföldi alapítvány segítséget adott a küldemények elosztásához és a nyilvántartások vezetéséhez szükséges számítógépek beszerzéséhez.

Az adományozók igényt tartanak arra, hogy időszakonként az ajándékba küldött könyvek hasznosodásáról, korrekt kezeléséről beszámolókat kapjanak. Ebből a célból egyes helyeken kérdőíves felméréseket készítenek, másutt csak köszönőleveleket vagy jelentéseket kérnek.

Országonként a kapott könyvek mennyisége évi 20 ezer és 150 ezer kötet, a részesedő intézmények száma 200-1000.

Valamennyi résztvevő hangsúlyozta, hogy a küldemények tartalma megfelelő és a fogadó országok számára továbbra is nélkülözhetetlen. A

Horvátországba az utolsó években beérkezett külföldi könyvek forrása 90%-ban az adományozás volt. A háborús viszonyok ellenére a küldeményekből a volt Jugoszláviában működő társintézményeknek is juttattak. A Szlovák Tudományos Akadémia központi könyvtárának igazgatója az ajándék könyveket a sivatagban szomjázónak nyújtott pohár tiszta vízhez hasonlította.

A Dialogue of East European Partners konferencia ajánlásai

A demokrácia útját választott szilárd társadalmak egyik próbaköve az információkhoz való szabad hozzáférés. Amerikai kiadók, kormány-szervek és nem kormány-szervek (NGO-k) könyvek és kisebb mértékben más dokumentumok juttatásával számos országban járultak hozzá az oktatás és a szakképzés fejlesztéséhez. A Sabre, a Soros, a Brother's Brother alapítványok, az International Book Bank és egyéb szervezetek néhány év alatt több millió könyvet adományoztak közép- és kelet-európai országoknak.

Ezek a könyvajándékok azok közé a leginkább érzékelhető tények közé tartoznak, amelyek jelzik, hogy az Egyesült Államok elkötelezett a régió demokratikus intézményeinek és piacgazdaságának fejlesztése mellett.

Az amerikai kormány, a magánalapítványok és az NGO-k az anyagi alapok megteremtéséhez és a szervezéshez nyújtott segítségükkel döntő mértékben járultak hozzá ahhoz, hogy a Közép- és Kelet-Európában élők hozzájussanak más-ként elérhetetlen dokumentumokhoz.

A régióban működő non-profit partnerszervezetek a dokumentumok kiválasztására és elosztására létrehozott hálózatukkal egyedülálló módon megszervezték, hogy az adományok egyre inkább közelítsenek az igényekhez és eljussanak a felhasználókhöz. Eljött az ideje, hogy ezeknek a hálózatoknak további európai és amerikai szervezetek is küldjenek könyveket.

A DEEP 1995. november 6-8. között Budapesten tartott konferenciáján résztvevők minde-nekelőtt köszönetüket fejezték ki az amerikai Sabre Alapítványnak azért, hogy vezető szerepet vállalt a Közép- és Kelet-Európa számára indított könyvajándékozási projekt megszervezésében, valamint a többi adományozó szervezetnek az értékes küldeményekért.

Az értekezleten részt vett partnerszervezetek többféle módszert dolgoztak ki arra, hogy az ajándékba kapott dokumentumok elosztása a leghatékonyabb módon történjék, s ehhez meszszemenően figyelembe vették az egyes országok sajátosságait. Tapasztalataikra támaszkodva a konferencia az alábbi ajánlásokat fogadta el:

A.) Az adományozók vegyék figyelembe, hogy

1. bár Közép- és Kelet-Európában pozitív fejlődés következett be, az 1980-as évek végének politikai változásai óta, a legtöbb oktatási és kulturális intézménynek ma sincs megfelelő pénzügyi fedezete, hogy beszerezze mindazokat a dokumentumokat, amelyekre ezeknek a demokratikus társadalmat és piacgazdaságot építő országoknak égetően szükségük van, s az adományokat fogadó intézményeknek, az adott ország általános gazdasági helyzetéből fakadó, pénzügyi nehézségei vannak. Mindebből következik, hogy ezek az országok továbbra is nagymértékben rászorulnak az adományok révén hozzájuk kerülő oktatási és tudományos dokumentumokra.

2. kívánatos lenne, ha az eddig az Egyesült Államokból kapott adományokhoz, szervezeti és pénzügyi támogatáshoz a nyugat-európai országok is hozzájárulnának, és ezzel is segítenék Közép- és Kelet-Európa országai csatlakozásának előkészítését az európai integrációhoz.

3. a részesedő országok többségének legfontosabb igénye tankönyvekre és kézikönyvekre vonatkozik. Minden szinten (általános- és középiskolai, egyetemi és posztgraduális) szükség van tankönyvekre. Külön figyelmet igényelnek az angol nyelvtanítást szolgáló anyagok, mert a jelenleg rendelkezésre állók nem elegendők ezekben az országokban. Más nyugat-európai nyelvek tankönyveire is szükség van.

4. a könyveken és egyéb hagyományos, általában nyomtatott dokumentumokon kívül növekszik az igény más típusú dokumentumokra, audio és video anyagokra, szoftverekre, adatbázisokra, CD lemezekre, mikrofilmekre és mikroficikre. Az ilyen jellegű adományok jelentős mértékben növelik a részesedő országok információs forrásait.

5. a partnerszervezetek az ajándékkönyvek mellett örömmel fogadnak egyéb, mérsékelt áron adott dokumentumokat. A DEEP konferencia résztvevői nagyra értékelik az amerikai Sabre Alapítvány révén, csökkentett áron kapott folyóiratokat, és kifejezik reményüket, hogy diákok, ta-

nárok, kutatók, szakemberek és könyvtárak számára egyéb hasonló árengedményes projektek is létrejönnek.

B.) A Közép- és Kelet-Európában működő partnerszervezetek

1. egy egyedülálló, regionális, információt terjesztő rendszer tagjaként vállalták, hogy a felhasználók számára fontos szolgáltatásokat nyújtanak. Vállalják továbbá, hogy mind az adományozók, mind a részesedők országában érvényben lévő szabályozásokat éppúgy, mint az adományozók előírásait megtartják, ideértve a beszámolási kötelezettséget is.

2. minden országban vállalják, hogy a lehető legszélesebb kör számára teszik lehetővé a hozzáférést, a kapott dokumentumok felhasználását.

Ehhez tökéletesítik a művek kiválasztásának menetét, a feldolgozást és az elosztást folyamatosan ellenőrzik.

3. mindent elkövetnek annak érdekében, hogy anyagi és pénzügyi támogatást szerezzenek a helyi szervektől, ami tovább erősítheti az ajándékozási program eredményességét és a rendelkezésre álló korlátozott források hatékonyabb felhasználását.

4. rendszeresen megbeszéléseket folytatnak egymással és az adományozó szervezetekkel, hogy fejlesszék a kölcsönös segítségnyújtást és a nemzetközi együttműködést, hogy ezzel is szilárdítsák a demokrácia fejlődését a közép- és kelet-európai országokban.

5. együttműködnek az ajándékozókkal, hogy minden, a programot akadályozó tényezőt kiküszöböljenek, például a fogadó ország hivatalai által az ajándéokra kivethető vámot, illetéket és adót. Idejekorán tájékoztatják az adományozó szervezetet bármely felmerülő akadályról, a helyi szabályozásban, vagy a bizonylati követelményekben bekövetkező változásokról.

A DEEP konferencia résztvevői köszönetüket fejezik ki az Országos Széchényi Könyvtárnak a vendéglátásért és az Andrew W. Mellon alapítványnak, hogy pénzügyi támogatásával lehetővé tette a konferencia megrendezését. Elismerésüket fejezik ki az amerikai Sabre Alapítványnak folyamatos elkötelezettségéért, valamint a közép- és kelet-európai demokratikus fejlődéshez nyújtott támogatásért.

- ♦ Angol Kulturális Központ, Breszt, Belorusz
- ♦ Központ a Demokrácia Tanulmányozására, Szófia, Bulgária
- ♦ Sabre Alapítvány - Zágráb, Horvátország
- ♦ A Demokrácia és a Szabad Vállalkozás Központja, Prága, Cseh Köztársaság
- ♦ Sabre Alapítvány - Budapest, Magyarország
- ♦ A Szabad Vállalkozásra való Átmenet Központja, Krakkó, Lengyelország
- ♦ Szlovák Akadémia Tájékoztatási Központ - A Harmadik Szektor Szolgáltató Központja, Pozsony, Szlovákia
- ♦ Sabre-Svitlo Alapítvány, Lvov, Ukrajna

